

- 3 *Utrum beatitudo sit una simplex operatio animæ intellectivæ, vel plurimum collectio.*

DISPUTATIO VII.

DE SPECIFICA OPERATIONE ET PROXIMA POTENTIA IN QUA SUPERNATURALIS BEATITUDO CONSTITUENDA EST, CONTINENS SECTIONES DUAS.

- 1 *Utrum beatitudo formalis essentialiter sit actus intellectus, an voluntatis.*
2 *In quo actu consistat beatitudo essentialis imperfecta quæ in hac vita haberi potest.*

DISPUTATIO VIII.

DE PERFECTIONIBUS INTELLECTUS BEATI PRÆTER VISIONEM BEATAM, CONTINENS SECTIONES QUATUOR.

- 1 *Utrum præter beatam visionem detur Beatis alia cognitio, vel supernaturalis scientia.*
2 *Utrum in beatitudine perseverent, vel denuo infundantur scientiæ naturales et acquisibiles.*
3 *Utrum in Beatis possit error vel ignorantia reperiri.*
4 *Utrum ad beatitudinem requiratur comprehensio.*

DISPUTATIO IX.

DE PERFECTIONE VOLUNTATIS BEATÆ, UT VERSATUR CIRCA DEUM, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum voluntas Beati necessario amet illum amore charitatis et benevolentiae.*
2 *Utrum beatus necessario amet suam beatitudinem supernaturalem quam possidet et fruitur.*
3 *Quale sit gaudium, quod Beati habent in Deo et de Deo clare viso, qualisve sit fruitio.*

DISPUTATIO X.

DE ALIIS PERFECTIONIBUS VOLUNTATIS BEATI, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum voluntas Beati ex vi beatitudinis ita sit in bono confirmata, ut facta sit impeccabilis.*
2 *Quibus virtutibus ornetur voluntas Beatorum.*
3 *Utrum voluntas Beati necessario habeat complementum omnium desideriorum suorum.*

DISPUTATIO XI.

DE ACTIBUS, AUREOLIS ET FRUCTIBUS ANIMÆ BEATÆ, COMPLECTENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum sint aliquæ dotes in anima beata, et quid, et quot sint.*
2 *Utrum in Beatis sit aliqua beatitudo accidentalis.*
3 *De aureolis et fructibus quid, et quot sint, et quomodo inter se distinguantur.*

DISPUTATIO XII.

DE INÆQUALITATE BEATITUDINIS, REMITTITUR AD LIBRUM II DE ATTRIBUTIS DEI.

DISPUTATIO XIII.

DE SUBJECTO, SEU STATU, IN QUO HOMO POSSIT CONSEQUI SUPERNATURALEM BEATITUDINEM, CONTINENS DUAS SECTIONES.

- 1 *Utrum animæ ante resurrectionem hominis consequantur beatitudinem perfectam.*
2 *Utrum eadem beatitudo supernaturalis futura sit animabus iterum corporibus unitis.*

DISPUTATIO XIV.

DE IMMUTABILITATE ET PERPETUITATE BEATITUDINIS, CONTINENS SECTIONES TRES.

- 1 *Utrum felicitas supernaturalis Sanctorum futura sit perpetua.*
2 *Utrum beatitudo sit natura sua incorruptibilis, et perpetua.*
3 *Utrum de ratione beatitudinis sit, ut de facto perpetuo duret.*

DISPUTATIO XV.

DE HIS QUÆ AD NATURALEM BEATITUDINEM PERTINENT, CONTINENS SECTIONES DUAS.

- 1 *In quo consistat proprie beatitudo naturalis.*
2 *Quomodo possit homo beatitudinem naturalem acquirere.*

DISPUTATIO XVI.

DE APPETITU BEATITUDINIS, CONTINENS TRES SECTIONES.

- 1 *Utrum homo appetitu innato appetat beatitudinem naturalem in particulari, et in communi.*
2 *Utrum prædicto appetitu appetat supernaturalem.*
2 *Utrum appetitu elicito eam possit appetere.*

TRACTATUS PRIMUS.

DE FINE HOMINIS.

DISPUTATIO I.

DE CAUSALITATE FINIS, RESPECTU HUMANÆ VOLUNTATIS.

Universa hæc doctrina maxima ex parte versatur in explicandis humanis actionibus, quatenus humanæ sunt, ac bonitatis, ac malitiæ moralis capaces: in quo potissimum a fine pendent, qui est principium moralium actionum, et ideo prius hanc Disputationem præmittendam duxi, in qua munus, varios modos, rationem, seu distinctionem finis explicabo: hæc enim Disputatio necessario præmittenda videtur, ad explicanda nonnulla principia, et varium titulum, quibus, in sequentibus utendum nobis est, ne cogamur eadem semper repetere: curabimus autem a quæstionibus philosophicis, quoad fieri potest, abstinere, aut eas tantum breviter attingere, quantum ad rem Theologicam fuerit necessarium.

SECTIO I.

In quo consistat causalitas finis respectu humanæ voluntatis.

1. *Causalitatem finis esse proprie erga humanam voluntatem ostenditur.* — Primum omnium statuendum est, finem et causalitatem ejus, qualiscumque illa sit, proprie suum locum habere in voluntate humana, et in actibus, seu effectibus ejus, quod est certissimum. Primo ex modo loquendi Scripturæ sacræ, ubique enim tribuit homini modum operandi propter finem, quod maxime illi convenit ratione voluntatis, ad Romanos 8: *Propter te mortificamur tota die, etc. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos, et Psalmo 118: Inclinaui cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem.* Secundo experientia constat, hominem non casu,

nec fortuito in incertum ferri, sed in definitum finem dirigere operationes suas. Tertio, constat etiam ratione, quia motio finis præcipue habet locum in agentibus per intellectum: nam finis movet agens ad operandum, movet autem per cognitionem; agens autem intellectuale maxime cognoscere potest rationem finis, et ordinem ejus ad media: ergo voluntas, quæ ratione ducitur, maxime potest moveri a fine.

2. *Suppositio pro sensu quæstionis.* — Secundo, ut intelligatur proprius quæstionis sensus, supponendum est ex Cajetano, 1 part., quæst. 5, art. 4, et clarius 2, 2, quæst. 17, a. 5, sicut in causa efficiendi quatuor distinguuntur, ita etiam posse in causa finali distingui, scilicet, res quæ causat, ratio, seu forma, quæ est principium causandi, causalitas ejus actualis et effectus causatus: in hac sectione præcipue agimus de tertio, scilicet de causalitate actuali finis, qua intellecta, facile constabit, quis sit, et quotuplex effectus finis in humana voluntate: de ratione autem seu principio causandi, dicemus postea in sectione tertia: et inde constabit, quænam res possit esse causa finalis. Quare in universum, et in omni genere causæ, illa res potest rationem causæ participare, cui potest convenire forma illa, quæ est ratio causandi.

3. *Prima opinio in præsentis quæstione.* — Tertio, his positus, duæ possunt esse extremæ sententiæ in præsentis sectione. Prima est, causalitatem finis non consistere in motione aliqua respectu humanæ voluntatis, sed in hoc solum, quod effectus, qui a voluntate progreditur, in aliquid ut in finem ordinetur, ita ut esse finem nihil aliud sit, quam esse id, cujus gratia aliud sit: nam hoc modo rationem finis Aristoteles ubique describit, præsertim 2, Physicor., et 5, Metaphysicæ. Unde Cajetanus supra dicit, causalitatem finis esse innominatam, significari vero per hanc vocem esse propter quod, seu id esse, cujus gratia. Et potest suaderi hæc sen-

tentia, quia in operibus Dei est propria causalitas finis, Deus enim vere ac perfecte operatur propter finem: sed respectu Dei non potest hæc causalitas consistere in motione voluntatis ejus, ut videtur per se notum, quia id esset maxima imperfectio in Deo. Similiter in inferioribus agentibus naturalibus est propria causalitas finis, quæ non potest consistere in motione agentis, cum non cognoscat finem: ergo similiter in voluntate humana, quæ est quasi media inter Deum et res inferiores, philosophandum est. Secundo, quia vix potest intelligi, quæ vel qualis illa motio, quia vel est aliquid antecedens actum voluntatis, et hoc non, quia nihil est in voluntate: vel est ipsemet actus voluntatis, et hoc non, quia talis actus potius est effectus finis, quam causalitas ejus: movet enim finis ad talem actum trahendo, et alliciendo voluntatem: ergo, etc.

4. *Suadetur exemplis.*—*Item ratione.*—Nihilominus hæc sententia nec rem ipsam, nec communem modum loquendi theologorum et philosophorum explicat. Primo enim auctores omnes ponunt causalitatem finis in motione metaphorica respectu nostræ voluntatis. Ita sentit D. Thomas 1, 2, quæst. 1, art. 1, et in quæst. de Veritate, quæst. 22, art. 2, ubi notanda sunt illa verba: *Sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appeti seu desiderari*: et in quæstionibus de Pœnitentia, quæst. 5, art. 1, inquit: *Finis non est causa, nisi quatenus movet efficientem ad agendum: unde ubi non est actus, non est causa finalis* 3, Metaphysicæ, text. 12. Et videtur hæc doctrina sumpta ex Aristotele 1, de Generat., cap. 7. Secundo, quod finis dicatur esse id, cujus gratia aliquid fit, solum est denominatio quædam extrinseca in ipso fine; ex eo quod aliquid aliud ordinatur ad ipsum: ergo non satis est hoc ad causalitatem propriam finis. Patet consequentia, tum quia hæc denominatio non dicit emanationem aliquam realem, nec influxum: tum etiam, quia alias quilibet terminus motus, et quodlibet objectum cujuscumque actus, quatenus est terminus, ad quem tendit operatio agentis, habebit propriam causalitatem finis. Item, cessante actione agentis hoc solo quod res esset propensa, seu inclinata natura sua in finem, duraret semper causalitas finis, quia semper durat illa denominatio, quod hæc res est propter illam, quæ emanare potest ex sola actione præterita, et ordinata ipsius agentis: hoc ergo solum non satis est ad explicandam hanc causalitatem finis.

5. *Impugnatur proxima opinio.*—Secunda sententia est, hanc causalitatem consistere in motione metaphorica voluntatis, quæ ex se antecedit tempore, et distinguitur ab omni actu elicitu ab ipsa voluntate. Quæ opinio in hunc modum explicari potest, quia finis non movet voluntatem, nisi præcognitus sit: hoc autem ipso quod finis est cognitus, et bonitas ejus, etiamsi voluntas per proprium suum actum in illum non tendat (est enim libera, et potest suum actum suspendere) intelligitur excitari et moveri a fine cognito, ut ipsum amet et intendat: hæc enim excitatio et motio antecedit consensum voluntatis, et intelligitur oriri ex conjunctione et sympathia potentiarum intellectus et voluntatis, quatenus in eadem animæ essentia radicantur: ergo in hac motione consistit causalitas finis, quia hæc motio metaphorica non videtur posse alio modo explicari. Et hoc confirmat secunda ratio facta in præcedenti sententia: quia quidquid post hanc motionem sequitur, non est nisi amor, vel intentio finis, qui sunt actus voluntatis, qui non sunt causalitas: sed potius effectus causalitatis finis. Secundo, quia, seclusa prædicta motione, postea finis solum se habet ut terminus specificans actum tendentem in ipsum: at vero sub hac ratione finis non exercet causalitatem finis, sed potius participat causalitatem formæ specificantis, ut significat D. Thomas, 1, 2, quæst. 2, art. 6, ad. 1, et in omnibus objectis, actus specificativus est eadem ratio et modus causalitatis: ergo.

6. Hæc vero nec intelligi possunt, nec satisfacere: quia hic non agimus de causalitate finis in actu primo, ut sic dicam, seu de proxima applicatione ejus ad causandum, sed de causalitate, et influxu ejus in actu secundo, hic autem intelligi non potest priusquam in voluntate aliquid causatum sit, quia realis causalitas debet ad aliquid reale haberi, alias nihil esset: sed si in voluntate nulla est res nova, nec operatio aliqua, vel affectio, nihil intelligi potest, quod a fine causarum sit: ergo nec intelligi potest causalitas finis in actu secundo. Confirmatur ac declaratur, quia illa excitatio, quæ dicitur esse in homine cognoscente finem et bonitatem ejus, antequam voluntas proprio motu moveatur, nihil aliud est revera, quam cognitio et iudicium intellectus, nam in voluntate nihil de novo positum est, quod ante non esset: sed iudicium intellectus non est causalitas finis, ut per se constat, sed potius est approximatio finis, ut

causare possit: ergo non potest in hoc solo consistere causalitas finis. Dices fortasse ex hoc iudicio statim resultare in voluntate affectionem vel motionem aliquam saltem per simplicem complacentiam, ratione cujus est actualiter, et universaliter propensa in finem, ut illum intendat, et efficaciter amet. Sed hoc nihil refert ad rem de qua agimus, explicandam: primo quidem, quia, si hæc affectio est libera, potest voluntas illam suspendere: si autem est naturalis, non est per se ac semper necessaria ad causalitatem finis: hujusmodi enim imperfecti motus ex imperfecto modo operandi insurgunt in nobis, vel ex conjunctione appetitus, vel ex imperfecta deliberatione. At vero, seclusis his imperfectionibus, non sunt necessarii illi imperfecti actus, ut voluntas ex perfecto iudicio ac libertate a fine moveatur, ut videre licet in Angelis, in Beatis, in Christo et Virgine, et nonnunquam etiam contingit in nobis. Deinde de illomet affectu simplici redit eadem difficultas: nam ille etiam est quidam actus voluntatis, unde est quidam effectus ipsius finis, de quo inquirendum superest, quæ sit causalitas finis circa talem actum: et quod de illo dictum fuerit, dici etiam poterit de perfecto actu intentionis, seu electionis.

7. Dico ergo causalitatem finis circa voluntatem nostram non esse in actu secundo, donec ipsa voluntas actu moveatur, et tendat in ipsum finem. Hæc assertio probatur sufficienter argumentis factis contra secundam sententiam, et videtur mihi expresse divi Thomæ, locis nuper citatis, ex cujus verbis potest ratione nova confirmari: quia donec causa efficiens sit in actu, non potest intelligi causa finalis actu causare: nam finis, ut definit Aristoteles, est, *cujus gratia aliquid fit*: si ergo nihil actu fit, non est actu finis; si autem efficiens actu non efficit actu, nihil fit: et consequenter nihil fit propter finem: ergo, de primo ad ultimum, ante actum agentis non est causalitas finis: ergo pari ratione in voluntate ante actionem voluntatis non est causalitas finis circa ipsam in actu secundo. Quod tandem declaratur, quia vel hæc causalitas esset circa ipsam potentiam voluntatis, et hoc non, quia, secluso actu, illa non aliter se habet, nec immutatur aliquo modo: vel est circa actum ipsius voluntatis, et hoc esse non potest sine ipso actu.

8. Dico secundo: Causalitas finis in voluntate non est res aliqua, nec modus distinctus ab actu et actione voluntatis: sed est ipsamet actio, quæ simul est et a voluntate in genere cau-

sæ efficientis, et a fine in suo genere, scilicet, trahente, et determinante voluntatem ad talem actum. Hæc conclusio hoc solo sufficienter probatur, quia non potest intelligi quid aliud sit hæc causalitas finis, nec aliud est necessarium ut voluntas moveatur in finem: ergo revera in hoc consistit. Deinde potest exemplis declarari, quia sicut in potentia cognoscitiva actio ejus natura sua pendet a potentia, et ab objecto ut movente potentiam, ita suo modo actio voluntatis, in potentia autem cognoscitiva eadem actio ut est a potentia est concursus ejus ad talem actum, et ut est ab objecto est similiter causalitas ejus: ergo eodem modo in voluntate actio ejus, quia intrinsece, et essentialiter pendet ab his duobus principiis, scilicet a potentia et a fine proposito, ut est effective a voluntate, est concursus ejus: ut vero est a fine in suo genere causæ, est motio actualis ejus, nec oportet in illa actione duas rationes, aut modos distinguere, quia per se ipsam et essentialiter postulat utramque habitudinem. Solum est differentia, quod in potentia cognoscitiva concursus potentiae pertinet ad causam effectivam, in voluntate vero ad causam finalem, quod provenit ex propriis modis operandi talium potentiarum. Aliud exemplum adhiberi potest in causa exemplari, quæ media apprehensione concurrat etiam ad effectum suum, et concursus ejus solum in hoc consistit, quod fiat effectus ad imitationem ejus: unde in re non distinguitur ab actione agentis, sed eadem actio quæ profluit effective ab agente, manat ab idea exemplariter, ut sic dicam, et ut sic, est concursus ejus: sic ergo in præsentī dicendum est.

9. *Primum corollarium.* Causalitatem finis proprie solum reperiri in agentibus intellectualibus. — Unde intelligitur primo hujusmodi modum causalitatis finis tantum habere locum in agentibus per cognitionem, nam alia agentia non possunt a fine moveri; et ideo est communis omnium sensus, apprehensionem finis esse illi vel rationem causandi, vel rationem necessariam ad causandum. Ut autem hæc causalitas propria ac formalis sit, necesse est ut hæc cognitio sit intellectualis: quia, ut infra dicemus, solum finis movet sub ratione boni et convenientis. Sub hac autem ratione proprie et formaliter solum cognosci potest per intellectum, quia necessarium est cognoscere habitudinem unius ad aliud, et proportionem quamdam inter appetibile et appetentem, seu inter medium et finem. Unde bruta, quamvis per cogitationem moveantur ad ap-

petendum, et ideo fit in eis quædam participatio hujus causalitatis finis, tamen non est perfecta in eis ac formalis ratio finis propter causam dictam.

10. *Secundum corollarium non tamen reperiri in intellectuali increato.*—Secundo colligitur, hanc causalitatem finis, prout exercetur in voluntate, non reperiri proprie in Deo, nec in voluntate ejus: sed solum in voluntate creata, quæ per actionem propriam, et actum a se distinctum movetur in finem: quia, ut dixi, ubi non est actio agentis, non est actualis motio finis: sed in voluntate divina non est propria actio, quæ tendat in finem, quia actus, quo Deus vult quicquid vult, non distinguitur a voluntate ejus, nec est aliquid factum, seu causatum: nihil enim, quod sit ipsemet Deus, potest habere veram causam, voluntas autem Dei est ipsemet Deus. Dices. Ergo Deus non vere ac proprie operatur propter verum finem. Respondeo, negando consequentiam simpliciter: quia, ut notavit Gabriel, in 2, dist. 4, quæst. 5, art. 1, aliud est loqui de fine, aliud de causa finali: finis autem tantum dicit terminum seu rationem extremi, ad quod aliud ordinatur; causa vero finalis, proprie dicit id, quod movet agens ad operandum: quamvis autem respectu Dei, et voluntatis ejus, finis non habeat hanc causalitatem, tamen Deus altiori, et perfectiori modo ordinat effectus suos, seu exteriores actiones ad determinatos fines: et ideo perfectissimo modo, et ablatis omnibus imperfectionibus, operatur propter finem. Secundo, quia licet divinæ voluntatis non detur propria causa, dari tamen potest ratio ejus ex parte finis desumptæ, ut docet D. Thomas 1, cont. Gent., c. 86, et hoc modo sine causalitate finis circa divinam voluntatem Deus proprie operatur propter finem. Atque ex his satis responsum est ad fundamenta aliarum opinionum, in num. 3 et 5, et amplius patebit ex sequenti sectione.

SECTIO II.

Utrum causalitas finis in voluntate nostra sit tantum respectu mediorum, vel etiam respectu ipsius finis.

1. Explicata motione causæ finalis in voluntate nostra, superest explicandum, quotuplex sit hæc motio, et circa quos actus versetur: nam inde constabit qui sint effectus finis: supponimus autem in genere quosdam actus voluntatis versari circa finem ipsum

amando vel intendendo illum, vel fruendo illo; alios vero circa media, quæ propter finem eliguntur. Est ergo quorundam sententia, causalitatem finis solum exerceri circa media, quæ propter finem appetuntur atque adeo motionem voluntatis ad appetendum finem propter se ipsum non esse, nec pertinere ad causalitatem finis, sed solum eam motionem, qua eligit media, vel eis utitur propter finem. Ita Gabriel, in 2, d. 1, q. 5, a. 1, et Gregorius, in 1, d. 1, q. 1, a. 2, et Medina, 1, 2, q. 8, in principio, et idem sentit Hervæus, quodlibet 1, q. 8, et quodlibet 2, quæst. 1, quatenus dicit rationem finis consistere in hoc, quod facit media esse amabilia propter ipsum: in quo magis explicat aptitudinem quam actum. Potest autem hæc sententia probari ex Aristotele 2, Physic., cap. 3, et 5 Metaphysicæ, cap. 2, dicente finem esse *cujus gratia aliquid fit*: nam in hac definitione aperte explicat habitudinem medii ad finem. Unde 3, Metaphysicæ, cap. 2, inquit: *Omne, quod per se et propter naturam ipsius, bonum est, finis est, atque ita causat*, quoniam *illius gratia cætera fiunt*: in quibus verbis significat, illam rem esse finem, quæ per se bona est et amabilis: et hanc conditionem supponit requiri ante causalitatem finis, hanc vero causalitatem in hoc consistere, quod hujus rei gratia aliquid fiat ratione prædicta. Confirmari hoc potest, quia finis dicit essentialiter habitudinem ad media, ut ex ipsa vocis proprietate constat; nam finis idem est quod extremum; ubi autem non est medium, nec extremum esse potest: ergo causalitas finis proprie non exercetur nisi circa media. Et confirmatur, nam Deus licet se ipso sit beatus, et se propter se amet, et in se ipso quiescat, non est proprie finis sui ipsius, quia non tendit per aliquod medium ad consecutionem sui, vel suæ beatitudinis: ergo signum est causalitatem finis solum exerceri in ordinatione mediorum ad finem.

2. Nihilominus dicendum est, finem exercere causalitatem suam circa voluntatem nostram, non solum ut eligentem, vel utentem mediis, sed etiam ut amantem, vel intendentem finem ipsum. Quam sententiam late tradidi, in disp. 23, Metaphysicæ, sect. 3, et imprimis existimo esse doctrinam divi Thomæ 1, 2, q. 1, artic. 1, ad 2, dicentis, voluntatem nostram operari propter finem, *etiam agendo actionem quæ est ultimus finis*; non potest autem operatio esse propter finem in nostra voluntate, nisi interveniente causalitate finis. Idem constat ex loco supra citato, de

Veritate, q. 22, art. 2, ubi dicitur, influxum finis esse amari et desiderari. Idem 3, contra Gentes, c. 2, dicit finem esse id, in quo tendit impetus agentis: ergo sive tendat per electionem, sive per intentionem, ibi exercetur ratio, sive causalitas finis. Præterea Aristoteles 2, Metaphysicæ, c. 2, sic inquit: *ipsum cujus causa finis, tale autem est id, quod non est alterius gratia, sed ejus causa cætera*: ubi per negationem illam explicat positivam quamdam motionem, aut conditionem finis proprie ac simpliciter dictam, in qua illa negatio fundatur, scilicet ut propter se ametur seu intendatur: ergo utraque illarum actionum, seu motionum pertinet ad causalitatem finis, et quodammodo integrat rationem ejus, quinimo quod finis habeat vim ad movendum et trahendum voluntatem ad se, habet et virtutem trahendi illam propter finem.

3. Unde ratione argumentor hoc modo; quia finis trahendo voluntatem ad eligenda media propter ipsum, exercet causalitatem suam: ergo et trahendo voluntatem ad volendum eundem finem propter se. Probatur consequentia: nam in electione medii propter finem duo possunt considerari: unum est quod ex intentione, quæ est actus voluntatis, oritur electio, et hoc non pertinet ad voluntatem finis, sed efficientis, ut postea videbimus. Alterum est quod finis propositus, et intentus movet in suo genere ad electionem mediorum, tanquam forma dans illis appetibilitatem; sed in hoc eadem, vel major ratio est de ipso fine trahente voluntatem ad appetitionem suam: ergo pertinet hoc ad causalitatem finis non minus, quam illud. Secundo, voluntas nostra tendit in finem per veram actionem suam, quam perfecto, et rationabili modo operatur: ergo sicut illius actionis datur vera causa efficiens, ita etiam vera finalis causa, quæ est prima earum. Tertio, amor Dei super omnia revera est amor ultimi finis ut sic; ergo ille amor causatur a bonitate Dei in genere causæ finalis. Unde in beatis voluntas, quæ necessario amat Deum, ab ipsa Dei bonitate clare visa, in hoc genere causæ determinatur, et necessatur ad hunc amorem, et si per possibile, vel impossibile homo haberet illam beatitudinem sine aliis mediis, nihilominus consequeretur Deum, et frueretur illo ut ultimo fine suo, et Deus exerceret quoad hos actus, circa voluntatem causalitatem finis ultimi, sicut Angelus, licet natura sua absque aliis mediis, statim habeat beatitudinem naturalem in Deo ut in fine naturæ, nihilominus illum respicit ut finem

suum, atque adeo ut causam finalem omnium actionum, quibus tendit in ipsum. Denique negari non potest quin finis determinet, et moveat voluntatem ad hos actus; sed illa ratio non potest ad aliud genus causæ pertinere: ergo.

4. *Qui sint effectus finis.*—*Qui eorum proximi, qui remoti.*—Atque ex hac resolutione intelligitur primo quos effectus habeat causa finalis in voluntate nostra: omnes enim actus, quos voluntas exercet tam circa finem ut sic, quam circa media propter finem, sunt proprii et immediati effectus causæ finalis, in quibus ita est distinguenda ratio effectus a causalitate ipsa, sicut distinguitur actio a termino, ut constat ex dictis in præcedenti sectione. Intelligitur secundo, omnem hanc causalitatem proxime et immediate versari circa actus elicitos ab ipsa voluntate, per illos autem extendi, et communicari aliis actibus humanis, qui ab hujusmodi voluntatis actibus imperantur: ab eis enim diriguntur, et ordinantur in finem, quod est notandum pro his, quæ postea, tractat. 3, dicemus de bonitate et malitia horum actuum, et in Disputatione sequenti amplius hoc explicabitur.

5. Ad fundamenta prioris sententiæ in numero 1, respondetur primo. Aristoteles in verbis illis, *finis est, cujus gratia aliquid fit*, virtute comprehendisse illa duo, scilicet quod finis propter se ametur, et alia propter ipsum. An vero utrumque eorum sit de ratione finis, dicam infra section. 4. Dico præterea quando finis intenditur, vel amatur, ibi aliquid fieri, scilicet, ipsam intentionem, vel affectionem circa finem, et illud ipsum fieri gratia finis: nam sicut propter bonitatem finis cogniti eligit homo media, ita propter eandem bonitatem finis cogniti eligit amorem, seu intentionem talis finis. Unde ad rationem, videlicet, quia finis dicit habitudinem ad media, primo respondetur, licet dicat habitudinem ad media, non tamen ad sola illa, sed ad omnem effectum, quem in suo genere causare potest: nam sicut efficiens dicit habitudinem ad factum, seu ad omne id, quod a virtute effectiva prodire potest: ita finis, ut est causa, dicit ad omne id habitudinem quod ex virtute finalis causari potest. Deinde etiam faciendum vim in nomine *finis*, quod significet terminum et extremum, respondetur, non solum esse terminum respectu mediorum, sed etiam respectu voluntatis intendentis in ipsum propter se amatum, sub qua ratione habet rationem cujusdam ultimi et extremi, quia ut